

Stručni skup „16. seminar
Josipa Roglića”

Zadar, 14. travnja 2023.

dr. sc. Danijela Birt Katić

Odjel za etnologiju i antropologiju
Sveučilište u Zadru
dbirt@unizd.hr

**Etnologija
u geografiji i
geografija u etnologiji**
**Etnografska građa - izvor
znanja za učitelje i nastavnike**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Kultura = život, način života.

Antun Radić

Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Geografije za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj (NN 7/2019)

Osnovna škola Geografija 6. razred – 70 sati godišnje

GEO OŠ C.A.6.1. Učenik razlikuje kategorije zaštite prirode, navodi primjere zaštićene prirodne i **kulturne baštine** u Hrvatskoj, **objašnjava važnost zaštićenih područja i lokaliteta** kao gospodarskoga potencijala i elementa identiteta **te sudjeluje u aktivnostima čuvanja i adekvatnoga vrednovanja baštine na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.**

– obrazlaže potrebu zaštite prirode na primjerima iz Hrvatske
– razlikuje oblike zaštite prirode i imenuje na slijepoj karti stroge rezervate (SR), nacionalne parkove (NP), parkove prirode (PP), regionalne parkove (RP) i geoparkove (GP) u Hrvatskoj – **objašnjava pojam i važnost baštine – navodi primjere kulturne materijalne i nematerijalne baštine u Hrvatskoj – pokazuje na geografskoj karti i prepoznaje na karakterističnim fotografijama hrvatske lokalitete s UNESCO-ova popisa svjetske baštine**

Opisuje pojam i važnost baštine.

Obrazlaže potrebu zaštite prirode na primjerima iz Hrvatske i zavičaja.

Prepoznaje na fotografiji zaštićena područja Hrvatske, navodi oblike zaštite prirode (SR, NP, PP, RP, GP) s pomoću tematske karte i za svaku kategoriju zaštite pokazuje na geografskoj karti više primjera iz Hrvatske. **Prepoznaje na fotografiji hrvatske lokalitete s UNESCO-ova popisa svjetske baštine.**

Navodi primjere kulturne materijalne i nematerijalne baštine u Hrvatskoj te ih prepoznaje na fotografijama.

Sadržaj za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda

Baština – pojam, važnost, primjeri.

Prirodna baština Hrvatske – obilježja i prostorni raspored strogih rezervata, nacionalnih parkova, parkova prirode, regionalnih parkova te geoparkova.

Kulturna baština Hrvatske – posebnosti i prostorni raspored materijalne i nematerijalne kulturne baštine.

Hrvatska baština na UNESCO-ovom popisu svjetske baštine – obilježja i prostorni raspored.

Baština kao tvorbeni element nacionalnoga identiteta i gospodarski potencijal Hrvatske.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda

Ostvaruju se očekivanja međupredmetnih tema **Poduzetništvo, Održivi razvoj te Građanski odgoj i obrazovanje. Ishod se ostvaruje u suradnji s nastavnim predmetima Priroda i Povijest, a može se ostvariti i posjet nekoj baštinskoj ustanovi i/ili nekom drugom lokalitetu prirodne/društvene baštine.**

Učeći nastavni predmet Geografiju, učenik će:

- *spoznati važnost identiteta u globaliziranom društvu te djelovati na očuvanju i promicanju lokalnoga, regionalnog i nacionalnog identiteta, uz poštovanje različitosti*
- *samostalno i u skupini planirati i provesti istraživanje, uključujući terenski rad, radi otkrivanja novih spoznaja o geografskome prostoru (iz Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Geografije za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatsko B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA GEOGRAFIJE NN 7/2019)*

2 cilja današnjeg predavanja

1. Antun Radić i politike *sabiranja* etnografske građe

2. Učitelji kao *sabirači* i zapisivači etnografske građe

Senzibilitet za poslove etnologa i vrijednosti etnografske građe u nastavnom programu!

Antun Radić i politike *sabiranja* etnografske građe (1)

REDA DANICE HRVATSKE - s likom
Antuna Radića – za prosvjetu.

Medaljon prikazuje portret hrvatskog
političara, etnologa, književnika i
gimnazijskog profesora Antuna Radića.
Duž lijeve strane portreta nalazi se
natpis »DR. ANTUN«, a duž desne »RA-
DIĆ«. Natpisi su smješteni uz rubni dio
medaljona u polukružnoj formi. (prema
Pravilniku Reda Danice Hrvatske, 6.
listopada 2000.)

Antun Radić (1868.-1919.)

hrvatski etnolog, političar i publicist

- 1897.-1902. uređivao je *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, prvi hrvatski etnološko-folkloristički časopis u izdanju JAZU
- zastupnik u Hrvatskom saboru (1910.-1913.), zalaže se za reformu lokalne uprave i školstva

Antun Radić i politike *sabiranja* etnografske građe (2)

- ***Osnova za sabirane i proučavane građe o narodnom životu 1897.***
 - *uputa za etnografski rad na terenu, za istraživanje seljačkoga života*
 - Radić zagovara utemeljenje nove znanosti, ***narodoznanstvo ili etnologija*** (predmet istraživanja narod i narodna kultura)
 - narod (seljake) i “gospodu” (neseljake); time kultura ima integriranu binarnost: narodna/seljačka i gospodska/neseljačka, tj. „**kultura srca**” i „**kultura uma**”
 - znanstvena metoda = etnografsku građu o narodnom životu zapisuju oni koji u toj kulturi žive i sudjeluju – seljaci ili intelektualci seljačkoga podrijetla (npr. **seoski učitelji**, svećenici i sl.)
 - zapisanu etnografsku građu znanstvenici čitaju, redigiraju, provjeravaju, analiziraju i interpretiraju te objavljuju
 - potrebu etnološkoga istraživanja vidi u dva cilja: **znanstveni** (*traženje općenitih zakona po kojima narod živi i misli i njihovih uzroka te vrjednovanje tradicijske kulture*) i **političko-ideološki** (“pomirenje naroda i gospode”, međusobno poštivanje njihovih kultura, uključivanje seljaštva u politički život kao ravnopravnoga partnera i političkog subjekta)

Antun Radić i politike *sabiranja* etnografske građe (3)

Tko samo sabire građu o narodnom životu, taj se ne bavi znanošću; ali tko tu građu pručava s onom cijelu, kako smo razložili, taj se bez sumne bavi znanošću. (Radić 1897)

- etnologija = „(us)poređuje se život, običaji i vjerovanja svih naroda, pa se traži, da se nađu **općeniti zakoni, po kojima narod živi i misli**”
- teži se potpunoj i točnoj građi što zahtjeva sabiranje po određenom modelu, predlošku, tj. *Osnovi*

Antun Radić i politike *sabiranja* etnografske građe (4)

- Osnova – tri dijela

- 1) **Priroda oko čovjeka** – *Čovječji je život, a i sam čovjek drugačiji prema tome, u kakvoj zemli živi.*
- 2) **Kraj i mjesta.** *(Dokle taj kraj ide, do kojega sela, gore, rijeke?; Kako kraj (ili mjesto) zovu domaći ljudi, kako podali susjedi? Koja su naselena mjesta u tom kraju? Koliko koje ima duša?)*
- 3) **Gore i vode.** *(je li kraj gorovit ili ravan? Kako se zove cijela gora, pojedini nezini dijelovi, brežulci, vrhnci, doline? Zna li se, zašto se tako zovu? Kako se zovu rijeke, potoci, izvori, jezera, bare, močvare, jame? Kako se zovu mjesta uz rijeke, potoke, itd. i na nima?)*
- 4) **Zemle** *(Kako se zovu šume i pojedina mjesta i mjestašca u nima? Kako se zovu pašnaci, livade, nive, vinogradi?)*
- 5) **Zrak i vrijeme** *(Kao se zove koji dio godine?)*
- 6) **Tlo** *(Je li tlo kamenito, pjeskovito, ilovasto?)*

Antun Radić i politike *sabiranja* etnografske građe (5)

- **Kraj i mjesta.** (Dokle taj kraj ide, do kojega sela, gore, rijeke?; Kako kraj (ili mjesto) zovu domaći ljudi, kako podali susjedi? Koja su naselena mjesta u tom kraju? Koliko koje ima duša?...) **Bukovica. Narodni život i običaji. Piše Vladimir Ardalić iz Đeversaka**
 - „**Kraj.** Bukovica se prostire, i za'vaća dijo sjeverne Dalmacije: Obrovačka nemalo općina sva, benkovačka to tako, kistanska općina sva je, što se zove Bukovica; selo Đevrske spada pod Bukovicu, koje je općine skradinske i koje je međi Ravnije' Kotara, oklen su junaci bili, kao: Janković Stojam Smianić Ilija, Močivun Vuk i još drugije' dosta ima, od kojije' se pjesme uz gusle pjevaju.
 - **Mjesta.** Medviđa je naj jače selo u sred Bukovice. To su nemal svi katolici. Ovo je daleko selo od Đevrsaka prijekim putom za deset mila. ... Ispod nas u selu Ostrovici 5 kuća katoličkije' ima, kamo se nalazi i crkvica sv. Ante. U jug našeg sela međaši Bribir. I tu imadu tri kuće imućne kršćanske. – Za jedno tri do četiri mile od nas nazalu se selo katoličko Vaćane... ”

Učitelji kao *sabirači* i zapisivači etnografske građe (1)

0. Projekt Matice ilirske

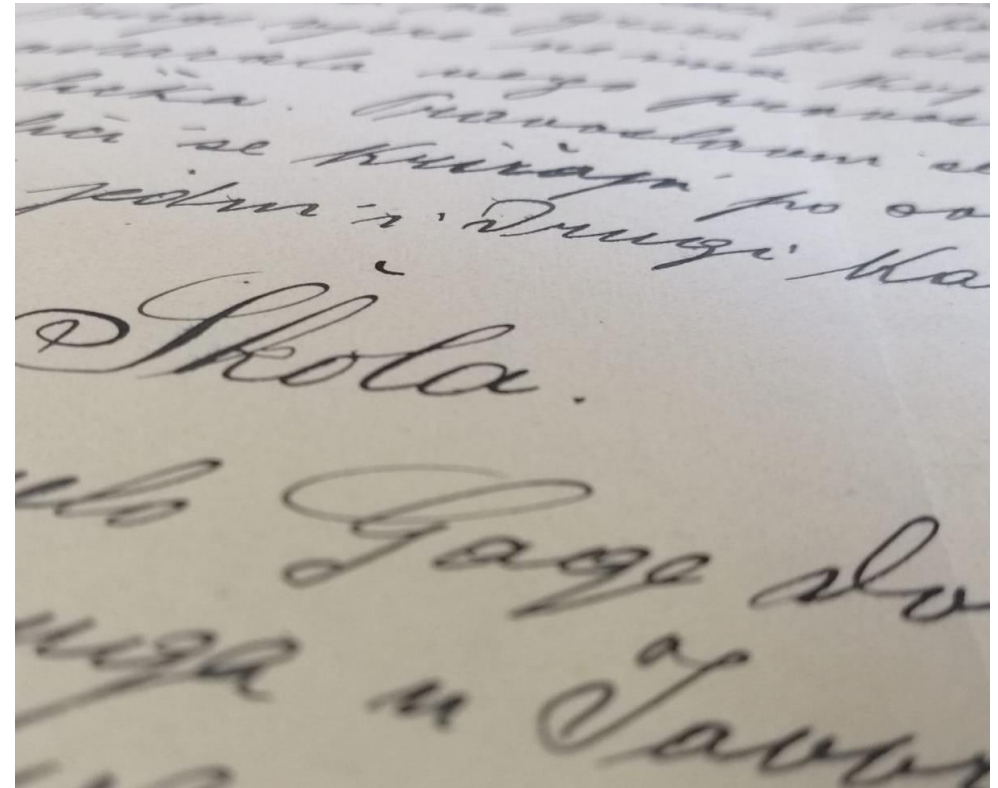
- Poziv za sabiranje spomenika tradicionalne literature objavljen 1877. godine

1. Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu 1897.

- znanstvena metoda = etnografsku građu o narodnom životu zapisuju oni koji u toj kulturi žive i sudjeluju – seljaci ili intelektualci seljačkoga podrijetla (npr. seoski učitelji, svećenici i sl.)

2. Etnografske spomenice 1939./1941.

- Banska naredba – obveza učiteljima pučkih škola pisanje „Etnografske spomenice” = opis narodnog života i običaja prema Osnovi Antuna Radića
- etnologija aktivno uključena u školsku reformu „etnologizacija školstva”

Učitelji kao *sabirači* i zapisivači etnografske građe (2)

- projekt *Učeka* (2021-2023)
 - **ciljevi:** 1) **pregledati dosadašnje poznate zapise** učitelja u arhivskim fondovima (Državni arhivi Bjelovar, Gospić i Zadar; Hrvatski državni arhiv, arhiv Odsjeka za etnologiju HAZU); 2) **detektirati nepoznate zapise**; 3) **interpretirati i vrednovati rad** učitelja na sakupljanju etnografske građe tijekom prve polovice 20. stoljeća
 - **ishodi projekta:** objava rukopisa, izrada digitalne platforme zajedničke baze za istraživanje doprinosa učitelja u sakupljanju etnografske građe, diseminacija

Učitelji kao *sabirači* i zapisivači etnografske građe (3)

- dosadašnji rezultati

- **pregledani dijelovi arhive Odsjeka za etnologiju HAZU** zapisi učitelja Stipe (Stjepan) Banović (Zaostrog); Pavlina Bogdan Bijelić (Cavtat); Nike Balarin (Konavle); Bogdan Krčmarić (Smiljan); Juraj Milaković (Petrinja); Pavao Wolf (Vinica); Rade Bosnić (Banovina); Stjepan Žiža (Istria); Štefanija Bernas-Bilošević (Žumberak),
- fond učitelja Pavla Wolfi u Hrvatskom školskom muzeju
- školski fondovi arhiva u Zadru, Bjelovaru i Gospiću
- Državni arhiv u Bjelovaru: Etnografski zapis pučkog učitelja Stjepana Augusta

Učitelji kao *sabirači* i zapisivači etnografske građe (4)

Uvodni dio etnografskog zapisa pučkog učitelja Stjepana Augusta:

- “Postanak ovoga sela bilježi se u god. 1865. Okolica, gdje je danas Blagorodovac, Hrastovac, Sokolovac, Antunovac, bijaše neprohodna šuma, kroz koju su vodili šumski putovi iz Daruvara u Dežanovac – Uljanik – Poljanu i Gaj; iz Deženovca preko Kreštelovca, koji imađase 6 – 7 kuća, u Tomašicu; iz Uljanika u Garešnicu. Samo s dobrim vodičem vozila su se podžupanijska i varmeđijska 20 gospoda tim krajem u Križevce i Zagreb. Vlasnik tih beskrajnih šuma bio je grof Janković, (živi još i danas), koji je rastipao svoje imanje po Beču; Budimpešti, a upravu dobara povjerio stranim ljudima... Janković u nuždi prodade vlastelinstvo Pakrac, koje obasizaše današnji polit[ički] kotar pakrački, općine: Antunovac, Hrastovac, Uljanik I Peter-salaš daruvarskoga kotara.”

Učitelji kao *sabirači* i zapisivači etnografske građe (5)

■ etnografska građa u zapisima učitelja

- 1) poglavlje o školi (najviše zapisa u školskim spomenicama pa su izbjegavali pisati o tome, malo pitanja u Radićevoj Osnovi)
- 2) tematske cjeline: podjela rada u kućanstvu, odgoj djece, rad djece u kućanstvu, odnosi u obitelji, stavovi obiteljske zajednice o obrazovanju
- 3) poseban interes za školu i rad djece u kućanstvu
- 4) samorefleksija vlastitog rada i doprinosa lokalnoj / življenoj kulturi
- 5) perspektive učitelja odnosno učiteljica

-
- **etnografska građa** – valorizirati doprinos ka ostvarivanju ishoda učenja iz nastavnog predmeta Geografija
 - *djelovati na očuvanju i promicanju lokalnoga, regionalnog i nacionalnog identiteta, uz poštovanje različitosti (iz Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Geografije za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatsko B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA GEOGRAFIJE NN 7/2019)*

dbirt@unizd.hr

023/345073

Ulica Franje Tumđaman 24i, Zadar

<https://uciteljietnografi.omeka.net/>

Hvala na pažnji!